

Тема 5-6. Майнова безпека підприємництва

План

- 1. Сутність і джерела формування майна підприємства.**
- 2. Індикатори і показники оцінки рівня економічної безпеки основних засобів**
- 3. Індикатори і показники оцінки рівня економічної безпеки оборотних засобів підприємства**
- 4. Сутність нематеріальних ресурсів і активів та їх безпека**

Сутність майна підприємства

- **Майно** підприємства становлять основні фонди та оборотні активи а також інші цінності, вартість яких відображається в балансі підприємства.
- **Відповідно до Цивільного кодексу України майно** можна визначити як активи об'єктами яких вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майно може розглядатися як поняття, тотожне поняттю "речі", однак, це можуть бути і майнові права та обов'язки, тобто нематеріальні ресурси підприємства

Джерела формування майна підприємства

Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові та матеріальні внески засновників;
- доходи, одержані від реалізації продукції, а також від інших видів основної діяльності;
- доходи від цінних паперів;
- кредити банків та інших кредиторів;
- капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- надходження від роздержавлення і приватизації власності;
- безоплатні і благодійні внески, пожертвування організацій підприємств, громадян
- інші джерела не заборонені законом

- Вартість майна підприємства відображена в статуті підприємства.
- Підприємство має право своє майно вільно продавати, дарувати, передавати в оренду. В процесі операційної діяльності вартість майна підприємства змінюється (збільшуватися або зменшуватися).
-

Сутність основних фондів

Основні фонди підприємства - це засоби праці, які функціонують у виробничому процесі тривалий час (понад один рік), не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, мають вартість, не меншу від встановленої державою межі, і переносять її на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань.

Із прийняттям ПКУ викреслено з активного словничка поняття “основних фондів”. Тепер його місце зайняли “основні засоби”

Основні засоби - матеріальні активи у тому числі запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, доріг загального користування бібліотечних , архівних фондів і матеріальних активів вартість яких не перевищує 2500 грн., призначаються платником для використання у господарській діяльності платника податку, **вартість яких перевищує 2500 грн.** і поступово зменшується у зв'язку з фізичним і моральним зносом та **очікуваний строк корисного використання понад 1 рік.**

Основні засоби поділяються на *виробничі* і *невиробничі*

- *Основні виробничі засоби* функціонують у сфері матеріального виробництва підприємства. *Основні невиробничі засоби* не беруть безпосередньої участі в процесі виробництва задовольняючи соціальні (побутові, житлові, культурні, медичні) потреби працівників підприємства: житловий фонд, будинки відпочинку, медичні заклади, заклади громадського харчування, спортивні установи та ін. Витрати на їхнє придбання (створення) не амортизують.

Класифікація основних засобів за виробничим призначенням

- Будівлі** - корпуси цехів, адміністративно-господарські побудови, склади, кладові тощо.
- Споруди** - інженерно-технічні об'єкти: нафтові і газові свердловини, насосні станції, тунелі, очисні споруди, мости, стволи шахт, водонапірні башти та ін.
- Передавальні пристрої** - засоби, за допомогою яких передаються всі види енергії (електричної, механічної, теплової") від машин-двигунів до робочих машин: електромережі, паро-, водо-, газо-, нафтопроводи.

Класифікація основних засобів за виробничим призначенням

- **Машини і обладнання поділяються на:**
 - ❖ **силові машини і обладнання (котли, дизелі);**
 - ❖ **робочі машини і обладнання (верстати, преси, агрегати);**
 - ❖ **вимірювальні та регулюючі прилади та пристрої, лабораторне обладнання;**
 - ❖ **обчислювальна техніка.**

Найважливіша складова - робочі машини і обладнання; вони безпосередньо впливають на предмети праці, змінюючи їх.

Класифікація основних засобів за виробничим призначенням

- ❑ **Транспортні засоби** – засоби внутріцехового, міжцехового, міжзаводського транспорту: тепловози, вагони, автомобілі, тягачі, електрокари, автонавантажувачі тощо.
- ❑ **Інструмент** - механізовані та ручні інструменти всіх видів, вимірювальні, ріжучі, а також різного роду пристосування - лещата, патрони, кондуктори та ін.
- ❑ **Виробничий інвентар** - інвентарна тара, контейнери, загорожі машин, стелажі, робочі столи.
- ❑ **Господарський інвентар** - предмети канцелярського і господарського призначення - канцтовари, меблі, предмети протипожежного призначення, засоби забезпечення санітарного стану тощо.

Класифікація основних засобів за ПОДАТКОВИМ КОДЕКСОМ

За новим податковим кодексом основні засоби поділяються на 16 груп і по кожній групі зазначено термін корисного використання.

Група 1. Земельні ділянки

Група 2. Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом - 15 років

Група 3.

Будівлі - 20р.

Споруди - 15р.

Передавальні пристрої - 10р.

Класифікація основних засобів за ПОДАТКОВИМ КОДЕКСОМ

Група 4.

Машини та обладнання - 5р

Електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації - 2р.

Група 5.

транспортні засоби -5р

Група 6.

інструменти, прилади, інвентар (меблі) -4р

Індикатори рівня безпеки основних засобів підприємства

- 1) індикатор забезпеченості підприємства основними засобами характеризується показником фондоозброєності праці;
- 2) індикатор технічного стану основних засобів включає показники фізичного зношення основних засобів, оновлення і вибуття, віковий склад основних засобів;
- 3) оцінка ефективності використання основних засобів здійснюється за показником фондovіддачі основних засобів

Сутність і методика обчислення індикаторів безпеки основних засобів

Найбільш поширеним показником, який характеризує рівень забезпеченості робітників основними виробничими засобами, є показник фондоозброєності праці

Фондоозброєність праці (Φ_0) обчислюється за формулою:

$$\text{ВОЗ}_{\text{ср}} / \text{Ч}, \text{ де}$$

Ч - середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу, чол.

Середньорічна вартість основних фондів ($\text{ВОЗ}_{\text{ср}}$) обчислюється за формулою:

$$\text{ВОЗ}_{\text{ср}} = \text{ВОЗ}_{\text{пр}} + (\text{ВОЗ}_{\text{введ}} \times \text{хк1}) / 12 - (\text{Ввив} \times \text{хк2}) / 12$$

Сутність і методика обчислення показника фондівіддачі

- *До загальних показників ефективного використання основного капіталу належить показник фондівіддачі. Якщо основний капітал використовується ефективно, фондівіддача зростає і зростає рівень техніко-технологічної безпеки підприємства.*

Основним із загальних показників використання основних засобів є фондівіддача ($\Phi_{\text{в}}$):

$$\Phi_{\text{в}} = \text{ВТП} / \text{ВОЗ}_{\text{ср}}, \text{ де}$$

ВТП - обсяг товарної (валової, чистої) продукції підприємства за рік, грн.;

ВОЗ ср. - середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.

Оберненим показником до фондівіддачі є фондоємкість

Сутність і методика обчислення показників вибуття і оновлення

Для характеристики інтенсивності вибуття та оновлення основних засобів використовуються показники вибуття і оновлення. Зростання цих показників характеризує підвищення ефективності використання основних засобів. *Між коефіцієнтом оновлення і вибуття існує залежність: що більше коефіцієнт вибуття наближається до коефіцієнта оновлення, то нижчим є рівень зношеності основних засобів і кращим їх технічний стан.*

Для характеристики руху основних фондів на підприємстві використовуються показники:

Коефіцієнт оновлення (К_{онов})

- $K_{он} = \text{ВОЗ введ} / \text{ВОЗ к.р.}$

Коефіцієнт вибуття (К_{виб})

- $K_{виб} = \text{ВОЗ вив} / \text{ВОЗ п.р.}$

Ефективність використання основних засобів за віком

- **Ефективність використання основних засобів характеризує вікова структура обладнання або строки їх експлуатації. Для характеристики вікового складу основні засоби групуються за тривалістю використання до 5 років, 5–10 років, 10–15 років і т.д. – і розраховується питома вага кожної групи в загальній кількості обладнання. Оптимальним віком для обладнання є 7 років**

Оборотні засоби і фонди підприємства

Оборотні фонди - це частина виробничих фондів підприємства, яка повністю споживається в кожному технологічному циклі виготовлення продукції і повністю переносить свою вартість на вартість цієї продукції.

Фонди обігу – частина оборотних засобів , яка обслуговує процес реалізації продукції

Оборотні засоби підприємства - це сукупність виробничих оборотних фондів і фондів обігу.

Елементний склад виробничих запасів

Найбільшу питому вагу у складі оборотних фондів підприємства мають **виробничі запаси**.

До їх складу входять:

- *сировина, основні і допоміжні матеріали;*
- *паливо;*
- *куповані напівфабрикати та комплектуючі вироби;*
- *тара і тарні матеріали;*
- *запасні частини для ремонту;*
- *малоцінні та швидкозношувані предмети (господарський інвентар, малоцінні інструменти та ін.) хоч і є засобами праці, проте мають термін служби менший одного року*

Сутність незавершеного виробництва

- **Незавершене виробництво** - такі предмети праці, що перебувають безпосередньо на робочих місцях або в процесі транспортування від одного робочого місця до іншого.
- У складі незавершеного виробництва виділяють *напівфабрикати власного виробництва*, тобто такі предмети праці, які повністю пройшли обробку в одному підрозділі підприємства, але потребують подальшої обробки в інших підрозділах цього ж підприємства.

Витрати майбутніх періодів не є речовим елементом оборотних фондів, це грошові витрати, здійснені в даному періоді, але будуть віднесені на собівартість продукції частинами в наступних періодах (раціоналізація і винахідництво, проектування різних заходів, придбання різного роду інформації).

Методика обчислення матеріаломісткості показника

У системі показників ефективності використання матеріальних ресурсів основним є матеріаломісткість.

Загальна матеріаломісткість (M_M) відображає вартість всіх матеріальних затрат на одиницю виробу або на одну гривню виготовленої продукції.

Її можна обчислити:

$$M_M = M_3 / N, \text{ де}$$

M_3 - загальна сума матеріальних затрат, грн.;

N - обсяг виготовленої продукції в грошовому і натуральному вимірниках відповідно.

Оберненим показником до матеріаломісткості є **матеріаловіддача (M_B)**:

- **Коефіцієнт використання матеріалів.**
- Він може бути *плановим* (відношення чистої ваги виробу до норми витрат сировини або матеріалів) і
- *фактичним* (відношення чистої ваги виробу до фактичних витрат матеріалів).
- Розмір відходів характеризується коефіцієнтом, що показує відношення величини відходів до величини загальних витрат матеріалу.

Показники оборотності оборотних засобів

- коефіцієнт оборотності;**
- коефіцієнт завантаження;**
- тривалість одного обороту.**

Показники безпеки оборотних засобів

Коефіцієнт оборотності (Кбор) показує яку кількість оборотів за рік здійснили оборотні засоби і визначається відношенням реалізованої за рік продукції (РП) до середньорічного залишку нормованих оборотних коштів (ВОЗ норм):

$$K_{об} = ВРП / ВОЗ_{норм}$$

Оптимальне значення показника прямує до максимуму

Коефіцієнт завантаження ($K_{зав}$) — величина, обернена коефіцієнту оборотності:

Тривалість обороту ($T_{об}$) показує тривалість одного обороту оборотних коштів, у днях, і визначається:

$$T_{об} = 360 / K_{об}$$

Сутність і склад нематеріальних ресурсів

Нематеріальні ресурси підприємства - це складова частина потенціалу підприємства, яка забезпечує економічну користь протягом тривалого періоду і має ту особливість, що в них відсутня матеріальна основа здобування доходів та не визначені майбутні розміри цих доходів.

Складові нематеріальних ресурсів

□ Об'єкти промислової власності

1. винаходи, об'єктами яких можуть бути продукти (пристрої, речовини, штами мікроорганізмів) та способи їх одержання;
2. корисні моделі, об'єктами яких є конструктивне вирішення пристрою або його складових частин;
3. промислові зразки - нове художньо-конструктивне вирішення виробів, коли досягається єдність технічних та естетичних властивостей;

Об'єкти промислової власності

- 4.товарні знаки та знаки обслуговування** - оригінальні позначення, за допомогою яких товари і послуги одних виробників відрізняються від однорідних товарів і послуг інших виробників; головне завдання товарного знака полягає в ідентифікації товару та його виробника на ринку. Товарний знак при цьому виконує дві функції: реклама товару і гарантування його якості;
- 5.фірмові найменування** - це сталі позначення підприємства або особи, від імені якої здійснюється виробнича та інша діяльність; використовується для розпізнавання підприємств серед інших. На відміну від товарних знаків, які дозволяють ідентифікувати конкретні товари даного підприємства, фірмове найменування вказує на підприємство як таке без посилання на товар чи послугу і характеризує репутацію і становище підприємства на ринку в цілому.

Об'єкти, що охороняються авторським та суміжними правами

- *Об'єкти, що охороняються авторським та суміжними правами - це твори науки, літератури і мистецтва незалежно від їх обсягу, жанру, призначення, мети створення, які можуть існувати в письмовій, усній, образотворчій та об'ємно-просторовій формах.*
- Авторським правом захищаються також комп'ютерні програми, бази даних, мікросхеми.
- Авторське право не поширюється на офіційні документи, державні символи та знаки, твори народної творчості, об'єкти промислової власності, твори, для яких закінчився термін дії авторського права.

Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності

Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності - це результати творчої діяльності людини, які не належать до перших двох складових об'єктів інтелектуальної власності, а саме:

раціоналізаторські пропозиції - це технічне вирішення, яке є новим і корисним для підприємства, для якого воно подано; це можуть бути пропозиції щодо вдосконалення використовуваної техніки, способів контролю, спостереження, дослідження тощо;

«ноу-хау» - це знання чи досвід технічного, організаційного, виробничого і економічного характеру, що можуть бути практично використані і принести власникові певні переваги, об'єктами «ноу-хау» є посібники, поради, рецепти, формули тощо, а також незапатентовані винаходи;

комерційна таємниця - це відомості, безпосередньо пов'язані з діяльністю підприємства, розголошення яких може завдавати шкоди його інтересам;

Нематеріальні активи - це права власності і захист доступу до нематеріальних ресурсів підприємства та їх використання в господарській діяльності з метою одержання доходу.

До складу нематеріальних активів включаються:

- права, що з'являються внаслідок володіння підприємством патентами на винаходи, корисні моделі, промислові зразки; свідоцтвами на знаки на товари і послуги, фірмове найменування;
- права, що виникають внаслідок володіння підприємством об'єктами авторського права
- права на використання на підприємстві нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності;
- права на користування земельними ділянками і природними ресурсами;
- монопольні права на використання рідкісних ресурсів;

Право власності на винаходи, корисні моделі та промислові зразки засвідчується патентами.

Патент - *виданий державним органом (патентним відомством) охоронний документ, який підтверджує право його власника на відповідний об'єкт промислової власності*

- Правова охорона знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань здійснюється на підставі їх державної реєстрації, результатом якої є видача відповідного *свідоцтва*.

Це свідоцтво забезпечує власникові виключне право користуватися і розпоряджатися знаком на свій розсуд; право забороняти іншим особам використовувати знак без дозволу власника; право дати іншій особі дозвіл (ліцензію) на використання знака на підставі ліцензійного договору.

Ліцензія - це дозвіл на використання нематеріального ресурсу протягом певного терміну за обумовлену винагороду.

На практиці використовуються кілька видів розрахунків за ліцензії, найбільш поширеними з них є:

роялті - періодичні відрахування протягом дії ліцензійної угоди; вони встановлюються у вигляді фінансових ставок до обсягу чистого продажу, до собівартості виробництва, в розрахунку на одиницю ліцензійної продукції;

пашуальна виплата - фактична ціна ліцензії, одноразова винагорода за право користування об'єктом ліцензійної угоди; її величина не залежить від майбутніх обсягів виробництва та збуту ліцензійної продукції.

Перелік питань для самоконтролю

1. Розкрийте сутність майна підприємства.
2. Перелічіть джерела формування майна підприємства.
3. У якому установчому документі відображена вартість майна підприємства?
4. Які засоби праці на підприємстві називаються основними ?
5. Як класифікують основні засоби за виробничим призначенням ?
6. Яка класифікація основних засобів за податковим кодексом ?
7. Охарактеризуйте індикатори рівня безпеки основних засобів підприємства
8. Як обчислюються показники фондівіддачі, фондоозброєності, фондомісткості і як вони впливають на величину техніко-технологічної безпеки підприємства ?
9. Охарактеризуйте вплив темпів оновлення і вибуття основних засобів на величину майнової безпеки підприємства.
10. Розкрийте сутність оборотних засобів підприємства як складової частини майна підприємства
11. Якими показниками обчислюється безпека оборотних засобів ?
12. З'ясуйте сутність і складові нематеріальних ресурсів як складової частини майна підприємства
13. Які об'єкти інтелектуальної власності відносять до нетрадиційних ?
14. Дайте характеристику поняттям “патент”, “свідоцтво”, “ліцензія”